

Формування культури педагогічної взаємодії майбутнього вчителя іноземних мов: інтеркультурний аспект

У статті визначається сутність культури педагогічної взаємодії майбутнього вчителя іноземних мов та розглядаються особливості її розвитку. Автором проаналізовано склад інтеркультурних умінь, для формування яких запропоновано систему спеціально розроблених інтеркультурних завдань. Через наведені приклади застосування інтеркультурних завдань ілюструється соціокультурний потенціал діалогічного мовлення.

Нові соціокультурні умови розвитку сучасного суспільства, його глобалізація, інтернаціоналізація та інтеграція до загальноєвропейських структур, радикальні зміни людських комунікацій та трансформація освітніх систем становлять особливу актуальність для вітчизняної педагогіки. Підписання Україною Болонської конвенції ставить нові вимоги щодо якості освітньої кваліфікації випускників вищих навчальних закладів. У Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти та у базових державних документах (Державна національна програма "Освіта. Україна: ХХІ сторіччя", Закон України "Про вищу освіту") визначається, що професійно значущі якості особистості майбутнього вчителя базуються не тільки на критеріях обсягу та повноти знання, але й на здатності самостійно його поповнювати, ставити та вирішувати професійні завдання, використовувати та напрацьовувати ефективні засоби навчання. Саме у такому випадку набуває важливості питання інтеркультурності в освіті, яке передбачає використання світового культурного досвіду у навчанні.

Ідея інтеркультурності виникає не як ізольована, винайдена фахівцями теоретична конструкція у сфері педагогіки, а як один з основних стандартів сучасної освіти. Інтеркультурність в освітньому контексті базується на фундаментальних цінностях європейського демократичного суспільства: права людини, рівність, мир, соціальна справедливість, демократія, свободи, взаємозалежність, плюралізм, культурне розмаїття, відкритість, відповідальність і партнерство [4].

Аналіз наукових праць вітчизняних й зарубіжних дослідників показує, що сутність інтеркультурного аспекту у навчанні розглядається з позицій фахової підготовки майбутніх вчителів (А. Дістервег, Я. А. Коменський, А. С. Макаренко, Ж. Ж. Руссо, В. О. Сухомлинський, К. Д. Ушинський), теорії професійного спілкування та професійної культури з урахуванням інтеркультурного принципу (Р. Р. Агадулін, С. Н. Вельгушева) та інтеркультурних факторів (І. В. Приходько, К. Ю. Протасова, В. І. Венедиктова, А. А. Смірнов, Sh. Wong, B. H. Banathy), а також з позицій усвідомлення необхідності здійснення міжкультурної взаємодії під час навчання (П. Фрейре, І. Арендс, І. П. Іванов).

З огляду на проаналізовані наукові роботи зазначимо, що інтеркультурний принцип у професійній підготовці вчителів передбачає інтегрованість національної культури у контекст загальнодержавних та означає, що у процесі навчання важливо забезпечити передумови для формування особистості, вкоріненої у національний ґрунт і водночас відкритої до інших культур, ідей та цінностей; передумови забезпечення потреби особистості у автономності та збереженні тяжіння до спільності, у пріоритетності вільної самореалізації та творчості, активної участі у спільному напрацюванні рішень з учасниками взаємодії будь-якого виду, в тому числі і педагогічної.

Педагогічна взаємодія трактується у педагогічній науці як двостороння (між вчителем і учнями) система взаємовідносин у процесі навчання, яка може бути представлена монологічним або діалогічним типом відносин. Якщо перший тип відносин між вчителем і учнями, як правило, реалізується у процесі ретрансляції знань, то другий тип, діалогічний, - це не тільки передача старого відомого знання, а й конструювання нового на основі досвіду вчителя та учнів шляхом активного обговорення.

Успішність педагогічної взаємодії залежить від ряду об'єктивних та суб'єктивних факторів. Одним з вирішальних факторів є наявність у майбутнього вчителя культури педагогічної взаємодії. Тому ми вважаємо пріоритетним для сучасної вищої педагогічної освіти формувати культуру педагогічної взаємодії, якою повинен оволодіти майбутній вчитель іноземної мови. Під **культурою педагогічної взаємодії** ми розуміємо систематизовану сукупність знань, умінь та навичок, що забезпечують дотримання норм моралі, педагогічної етики та культури спілкування при здійсненні обміну наявними знаннями і створенні нового знання. Культура педагогічної взаємодії є частиною загальнолюдської культури та педагогічної культури зокрема. У ній повинні бути втілені духовні цінності освіти і виховання (педагогічні знання, теорії, концепції, накопичені педагогічний досвід, професійні етичні норми) та матеріальні (засоби навчання і

виховання), а також способи творчої педагогічної діяльності, які слугують соціалізації особистості в конкретних культурно-історичних умовах.

У світлі нової мовної політики в Європі і в Україні акцент в підготовці майбутніх вчителів іноземної мови зроблений на необхідність організації навчання іноземних мов у нових полікультурних умовах, які б дозволили викладачеві достатньо повно реалізувати свою культурно свідому роль у побудові навчального й виховного середовища, спонукаючи студентів до діалогу культур, сприйняття соціально-значущих духовно-естетичних цінностей, використовувати способи творчої педагогічної діяльності, необхідні для обслуговування історичного процесу зміни поколінь, соціалізації особистості та здійснення освітньо-виховного процесу шляхом збагачення досвіду, розуміння відмінностей між мовами та культурами.

Для визначення специфіки формування культури педагогічної взаємодії майбутнього вчителя іноземних мов необхідно розрізнити поняття "полікультурності" та "інтеркультурності". Поняття полікультурності розглядається у широкому значенні: воно характеризує суспільство, яке містить численні відмінні, але взаємопов'язані культурні традиції, що часто асоціюються з різними етнічними компонентами. Результатом переосмислення таких практик є відмова від спроб інтегрувати різні етнічні групи, оскільки інтегрування передбачає перетворення на "невідрізненну" частку домінуючої культури [5: 189].

На відміну від цього визначення значно динамічнішим, на погляд С. Драгосвича [6: 134], є поняття інтеркультурності, оскільки саме в ньому наголос робиться як раз на забезпеченні активного й позитивного діалогу різних культур у суспільстві, на їхньому взаємопорозумінні та взаємозбагаченні. Для формування культури педагогічної взаємодії майбутнього вчителя іноземних мов характерним є саме діалогічний тип відносин, який передбачає діалог культур – основну концептуальну репрезентацію інтеркультурності у навчанні.

Вивчивши деякі дослідження присвячені проблематиці діалогу культур (В. С. Біблер, А. І. Ракітов, М. С. Каган, Ю. І. Пасов, Н. Ф. Бориско, М. Вуган, S. Edinton, Н. Pulverness та ін), в яких "діалог культур" визначається як процес взаємодії двох індивідуальностей, двох ситуативних позицій, "порівняння взаємодії та розуміння інших культурних цінностей" [1], ми схильні до більш повного визначення, запропонованого Сафоновою В. В., в якому діалог культур розглядається як взаємодія різних культур, результатами якої є утворення інтеркультурних комунікацій, тобто стійких кооперативних зв'язків між культурами, "які суттєво обновили статус, роль та соціальне значення кожної із взаємодіючих сторін" [3].

Оскільки сьогодні підвищується роль іноземних мов як важливого засобу інтеркультурного спілкування, діяльність вчителя іноземних мов орієнтується на створення умов для саморозвитку суб'єктів навчальної взаємодії, формування і розвитку їх потреб та здібностей. Діалог культур створює позитивну базу для розвитку інтернаціональних та патріотичних почуттів, толерантності, допомагає краще пізнати національно-культурні та соціально-історичні досягнення інших народів та глибше усвідомити самобутність власної культури. Для реалізації діалогу культур у процесі навчання майбутній вчитель іноземної мови як посередник між культурою країни, мова якої вивчається, та культурою власної країни учнів, а також в силу специфіки викладання даної дисципліни повинен володіти інтеркультурними уміньми.

Услід за Ш. Вонг (Sh. Wong), ми розглядаємо інтеркультурні уміння як елементи навчальної педагогічної взаємодії, що дозволяють ефективно і якісно виконувати певну навчальну діяльність, спрямовану на розвиток культурної самобутності та створення умов для комфортного перебування кожної особистості у полікультурному соціумі [7]. Саме інтеркультурні уміння є особливістю культури педагогічної взаємодії майбутнього вчителя іноземних мов.

Формування культури педагогічної взаємодії майбутнього вчителя іноземних мов в інтеркультурному аспекті передбачає обов'язковий розвиток таких інтеркультурних умінь, як уміння вільно діалогізувати на будь-яку тематику, дотримуючись навчальних параметрів та культурних норм, уміння розвивати діалогічність мислення у себе та у інших, уміння розвивати розуміння та толерантність щодо нових ідей, несхожості тих чи інших культурних особливостей, уміння створення партнерських відносин між культурами, уміння встановлювати контакт, уміння інтерпретувати комунікативні стратегії партнера і адекватно будувати власну стратегію тощо [2: 13] (див. Табл.1)

Таблиця 1.

Склад інтеркультурних умінь майбутнього вчителя іноземних мов

Загальні уміння	Часткові уміння
Вміння встановлювати контакт з носієм культури	<ul style="list-style-type: none"> - вміння ініціювати діалог культур; - вміння приймати адекватні комунікативні рішення; - вміння завершувати спілкування з дотриманням норм мовленнєвого етикету.
Вміння вільно діалогізувати	<ul style="list-style-type: none"> - вміння адекватно реагувати на висловлювання партнера по спілкуванню; - вміння сприймати та ідентифікувати інтеркультурну інформацію; - вміння формулювати власну думку, правильно її виражати.
Вміння інтерпретувати комунікативні стратегії партнера-носія іншої культури і адекватно	<ul style="list-style-type: none"> - вміння моделювати соціальні ситуації в залежності від певних культурних особливостей; - вміння збагачувати власний досвід через включення в різні життєві ситуації;

будувати власну стратегію	<ul style="list-style-type: none"> - вміння аргументувати та дискутувати; - вміння правильно вести себе із представниками інших культур, дотримуючись певних норм комунікативної поведінки.
Вміння створювати партнерські відносини між представниками різних культур	<ul style="list-style-type: none"> - вміння долати егоцентризм у спілкуванні; - вміння будувати конструктивні стосунки в групі, визначати своє місце в ній; - вміння виховувати почуття гідності у представників всіх культур, не дивлячись на расове або етнічне походження.
Вміння демонструвати розуміння та толерантне ставлення до представників інших культур	<ul style="list-style-type: none"> - вміння співвідносити та порівнювати інтеркультурну інформацію; - вміння поважати альтернативну думку; - толерантність; - вміння долати стереотипи; - вміння шукати компроміси.

Для успішного становлення інтеркультурних умінь у процесі формування культури педагогічної взаємодії майбутнього вчителя іноземних мов необхідно використовувати спеціально розроблену систему інтеркультурних завдань, яка побудована відповідно до основних етапів формування умінь: підготовчого, тренувального та самостійно-творчого. *Підготовчий етап* реалізується через виконання рецептивних вправ, в яких студент сприймає вербальну інтеркультурну інформацію через слуховий або зоровий канал, а потім тим чи іншим способом показує, що він впізнає та розрізняє її. Вправи цього етапу мають детермінований характер та виконуються в опорі на соціокультурні підказки та діалог-зразок. Вправи мають частково-детермінований характер: очікувані відповіді студентів забезпечуються опорою на відомі факти та автентичний аудіоматеріал. *Тренувальний етап* передбачає виконання рецептивно-продуктивних вправ, які містять інтеркультурну інформацію та реалізуються в повному або частковому відтворенні студентом сприйнятого ним навчального матеріалу. На *самостійно-творчому етапі* відбувається особистісно-творча самореалізація майбутнього вчителя, тобто самостійне продукування оригінального матеріалу згідно із формальними, структурними та стилістичними вимогами. Вправи недетермінованого характеру виконуються з використанням комбіновано- зорової наочності, проблемної ситуації та елементів рольової гри.

Наведемо приклади використання інтеркультурних завдань у процесі навчання діалогічного мовлення.

Підготовчий етап.

1. Вправа, спрямована на формування вміння сприймати та ідентифікувати інтеркультурну інформацію, уміння долати стереотипи з опорою на зображувальну наочність та соціокультурні підказки.

Завдання: Look at the people in the pictures and read the conversations between them. Study the cultural note and decide which of the conversations shows APPROVAL in the most appropriate way.

Режим роботи: індивідуальний.

1) - I'm going to visit all 300 places of interest in London. How nice of you!

- I'm going to visit all 300 places of interest in London. I can show you some of them.

- I'm going to visit all 300 places of interest in London. Let's visit them together.

A Cultural Note

If you want to express the feeling or opinion that something is good in an informal intercultural environment you should use phrases like:

Cool!
Great!
(How) Nice of you!
That's perfect!
Awesome!

Хід виконання: Викладач пропонує студентам обрати правильний варіант із трьох зразків мовлення, користуючись соціокультурними підказками та зображенням ситуації спілкування. Потягом декількох хвилин студенти вивчають культурні особливості спілкування у неофіційній сфері та обирають правильний, на їхню думку, варіант, обґрунтовуючи свій вибір та порівнюючи його із подібними ситуаціями у більш офіційному середовищі. (Правильний варіант – №1).

Спосіб контролю: фронтальний контроль з боку вчителя: вчитель спостерігає за роботою, вислуховує думки студентів і коментує їх.

2. Вправа, спрямована на формування умінь розрізняти інтеркультурну інформацію та співвідносити її із власною культурою в опорі на діалог-зразок.

Завдання: You are headed to a formal business meeting with an intercultural partner you have never met in person before. When you get off the airplane, a warmly smiling woman wearing jeans and sandals is holding up a sign with your name on it. How would you react? Choose the conversation moves which you think would be right.

1) Hi! Who are you? Are you waiting for me?

2) Hello. You must be waiting for me.
My name is And what's yours? It's a great pleasure.

3) Good morning. My name is
(Nice to meet you.) Thank you very much for meeting me.

Listen to the beginning of their conversation and check if you were right.

A Sample Dialogue

Jack Brown: Good morning! My name is Jack Brown. And you must be...

Mrs. Sullivan: Mrs. Anna Sullivan.

Jack Brown: Nice to meet you, Mrs. Sullivan.

Mrs. Sullivan: Nice to meet you, too, Mr. Brown

Jack Brown: I'd like to thank you for meeting me at the airport...

Режим роботи: груповий.

Хід виконання: Вчитель пропонує студентам уявну ситуацію, на яку вони повинні відреагувати так, ніби вони британці. Студенти розподіляються на 3 групи, щоб за 5 хвилин обрати правильну відповідь. Представники кожної з груп оголошують свій вибір та обґрунтовують його. Потім студентам пропонується прослухати початок розмови і дізнатися, який же варіант насправді був правильним. (Правильний варіант – №3).

Спосіб контролю: взаємоконтроль.

Тренувальний етап.

1. Вправа, спрямована на формування інтеркультурного вміння співвідносити та порівнювати інтеркультурну інформацію в опорі на відомі факти.

Завдання: Guess the name of this North American city and compare it to any large city of Ukraine.

It is bigger in area than New York. The streets are more dangerous than in Beirut. The pollution is worse than in London. It is warmer in winter than in Rome. There are more film stars than in any other city in the world. It has got a Spanish name and more people speak Spanish than English.

Режим роботи: груповий.

Хід виконання: Студенти діляться на 2 команди. Вчитель пропонує їм розгадати загадку на основі країнознавчого матеріалу, що розглядався раніше. Студенти групою працюють у пошуках правильної відповіді. Представник кожної команди виходить до дошки і пише назву міста, яке загадане, так, щоб другому представнику не було видно. Потім відповіді одночасно відкриваються. (Правильна відповідь – Los Angeles)

Спосіб контролю: взаємоконтроль у поєднанні з фронтальним контролем вчителя.

2. Вправа, спрямована на формування умінь формулювати власну думку, правильно її виражати; умінь правильно вести себе із представниками інших культур, дотримуючись певних норм в опорі на автентичний аудіоматеріал.

Завдання: a) Listen to the conversation between two British teenagers and do the following:

- show surprise;
- give an explanation;
- introduce a new turn in the conversation;
- make a generalization.

The Opening Premier

George: *Hi, Heather. I was wondering if you're free tomorrow night.*

Heather: *Well, George. I guess I am. Why do you ask?*

George: *I have just gotten a pair of pre-sale "Star Wars" movie tickets from a friend and was thinking of inviting you along for the opening premier. Are you interested?*

Heather: *Yeah, definitely! Thanks for inviting me!*

George: *No problem.*

Heather: *I really wanted to watch "Star wars" on the opening day but the pre-sale tickets were sold out. How did you manage to get hold of them?*

George: *A friend of mine works at the corporate headquarters of "Pepsi", which is a major sponsor of the movie. He was able to get the tickets for free, and then he sold 2 to me for \$50 a piece.*

Heather: *You paid \$50 for each ticket? That's a huge premium over the regular price!*

George: *Not really, considering the fact that other people are paying as high as \$200 each on the "black market". Besides, I knew you were really looking forward to watching "Star Wars" on the opening day.*

Heather: *Wow, I'm really honored you went through all this trouble just for my sake. I really appreciate that. So, what time are we going?*

George: *Well, let's see. The movie starts at 10 PM. We should get there at least 1 hour earlier because there'll be a big line. I could pick you up at your house at 8, if that's OK with you.*

Heather: *8 o'clock? That's fine with me.*

George: *Ok good.*

Heather: *So I'll see you tomorrow at 8 then?*

George: *Yeah. That's great. I'll see you tomorrow night, Heather.*

Heather: *Ok, George. Bye!*

George: *Bye, Heather.*

Режим роботи: індивідуальний.

b) Now, strike a conversation with George or Heather, asking him/her about the impressions of the film.

Режим роботи: парний.

Хід виконання: Студентам пропонується прослухати автентичний діалог у запису та обрати мовні зразки, характерні для вираження здивування, узагальнення та за допомогою яких можна передавати інформацію та нові думки при розмові. Після цього студентам пропонується скласти власний діалог, який продовжив би дану тему, використовуючи уже відомі мовленнєві зразки.

Спосіб контролю: взаємоконтроль.

Самостійно-творчий етап

1. Вправа, спрямована на формування вміння моделювати соціальні ситуації в залежності від певних культурних особливостей з використанням рольової гри.

Завдання: Imagine you were accepted for a year course of English in Oxford. Talk to your English e-pal in Skype about the dress and behaviour codes acceptable in Britain and your home country.

Режим роботи: парний.

Хід виконання: Вчитель пропонує студентам конкретну ситуацію спілкування на визначену тему. Студенти, працюючи у парах, складають діалог, а потім його розігрують. Поки кожна пара виступає, решта групи занотовує невідповідну культурну інформацію, якщо вона є.

Спосіб контролю: взаємоконтроль у поєднанні з фронтальним контролем вчителя

2. Вправа, спрямована на формування умінь збагачувати власний досвід через включення у конкретну життєву ситуацію із збереженням культурних норм та етикету в опорі на комбіновано-зорової наочності.

Завдання: You are going to study at University in Hull. Talk to a British student about how to avoid misunderstanding at the university library.

How to Borrow and Return Items

1. To borrow a book or other item, take it to one of the circulation desks or the self-service machines. All loans must be recorded on the computer and you should retain the receipt which is printed on completion of the transaction. Items may be returned either to the circulation desk or via the self-service machines. At the Keith Donaldson Library, you can also return books to the book box. All items borrowed from the Library remain the responsibility of the customer until returned. Lost books should be reported to the reception or circulation desks immediately.
2. Reference books and other material which may not be taken out of the Library have a pink bookplate with the words FOR USE IN LIBRARY ONLY.
3. Short Loan books are issued from the Short Loan Collection which is situated on the Ground Floor of the Brynmor Jones Library. The University Map Collection is a separate collection in the Cohen Building on the Hull Campus.
4. Books may be returned to the Brynmor Jones Library or to the Keith Donaldson Library. You may use the circulation desk or the return facility on the self service machines. At the Keith Donaldson Library, you can return books in the book box outside the library if the library is closed.

Режим роботи: парний або у малих групах по 3 чоловіка.

Хід виконання: Студенти працюють у парах або трійках. Вони обирають ролі відповідно до ситуації спілкування і складають інтеркультурний діалог (між британцем та українцем (або українцями), використовуючи зображувальні стимули у вигляді бібліотечних правил та фото бібліотеки одного з британських університетів.

Спосіб контролю: взаємоконтроль.

3. Вправа, спрямована на формування умінь уважно слухати співрозмовника, правильно вести себе із представниками інших культур у проблемній ситуації інтеркультурного спілкування.

Завдання партнеру 1: Imagine that your British friend is having a birthday in two days. His mother asks you to help her with a surprise party for him. You are not sure what a surprise party is. Ask her the peculiarities of a birthday celebration in Britain and compare them to those in Ukraine.

Завдання партнеру 2: Your son is having a birthday in two days. You want to organize a surprise party for him and ask his Ukrainian friend to help you with it. Unfortunately, the friend doesn't know what a surprise party is. Explain him its peculiarities and ask about Ukrainian birthday celebration.

Режим роботи: парний.

Хід виконання: Студенти складають діалог відповідно до ситуації, використовуючи інтеркультурну інформацію, про яку дізнаються раніше. В уявній розмові вони повинні розподілити ролі та порівняти святкування дня народження у Великобританії та Україні. У групі обираються 2 експерти: від України та від Великобританії. Під час виступу одногрупників вони занотують факти, а потім коментують їх відповідність реаліям.

Спосіб контролю: взаємоконтроль.

Запропонована система вправ для розвитку інтеркультурних умінь необхідних і достатніх для формування культури педагогічної взаємодії майбутнього вчителя іноземних мов, була експериментально перевірена на базі III курсу Навчально-наукового інституту іноземної філології Житомирського державного університету у вересні-квітні 2009-10 н.р. У процесі перевірки було виявлено приріст інтеркультурних вмінь 36% за рахунок розвитку вмінь ініціювати діалог культур, вмінь адекватно реагувати на висловлювання партнера, вмінь сприймати та ідентифікувати інтеркультурну інформацію, вмінь аргументувати та дискутувати, вмінь правильно вести себе із представниками інших культур. Проте вмінь долати егоцентризм у спілкуванні, а також вмінь долати стереотипи та шукати компроміси виявились надто складними і потребували додаткових зусиль за рахунок введення додаткових соціокультурних опор.

Отже, від того, наскільки майбутній учитель іноземної мови готовий до роботи у новому соціокультурному просторі, від рівня сформованості його інтеркультурних умінь залежить успішність формування культури педагогічної взаємодії. Враховуючи інтеркультурний принцип у навчанні, вважаємо, що результатом оволодіння майбутнім вчителем іноземних мов культурою педагогічної взаємодії мають стати такі інтеркультурні вмінь як вмінь вільно діалогізувати на будь-яку тематику, дотримуючись навчальних параметрів та культурних норм, здатність розвивати діалогічність мислення у себе та у інших, здатність розвивати розуміння та толерантність щодо нових ідей, несхожості тих чи інших культурних особливостей, сприяти партнерству різноманітних культур. Саме формування культури педагогічної взаємодії майбутнього вчителя іноземних мов водночас сприяє формуванню міжкультурної свідомості особистості, відкритої до кроскультурної взаємодії.

Перспективи дослідження ми вбачаємо у формуванні культури педагогічної взаємодії у руслі інтеркультурного принципу у вчителів немовних спеціальностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Калінін В. О. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами діалогу культур // Наукова школа: центр професійної підготовки педагогічних кадрів: наук. зб. / За ред. проф. Дубасенюк О. А.: Вид. 2-ге, доп. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – С.296-311
2. Мыльцева Н. А. Учёт сферы будущей профессиональной деятельности при определении содержания языковой подготовки и её интеграции со специальными дисциплинами оперативного профиля// Проблемы обучения проф. ориент. вуз. научно-методического семинара/ под общ. ред. Е.В. Пономаренко. В 2 ч. – М.: Академия ФПС России, 2001. – ч.1. – 172 с. – с.13-16.
3. Сафонова В. В. Культуроведение и социология в языковой педагогике/В.В. Сафонова. – Воронеж: Истоки, 1992.
4. Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment. – Cambridge University Press, 2001. – 260 p.
5. J. Hartley, Multiculturalism, in: T. O'Sullivan, J. Hartley e.a. (eds), Key Concepts in Communication and Cultural Studies. 2nd edition. – Routledge, London, 1994, p. 189-190
6. Sanjin Dragojevic, "Culture of Peace and Management of Cultural Diversity: Conceptual Clarifications", in: CULTURELINK, vol. 10, No 29, November 1999, p. 131-137
7. Wong Shelly. Dialogic approaches to TESOL: Where the ginkgo tree grows. – Lawrence Erlbaum Associates. – 259p.

